

वीरांगना शशिप्रभा देवी

हिचा

पोवाडा : ३ :

किती कोमलांगी सुंदरी। जाईची कळी। तरी पण उरी। जशी काय होती कठीण हिरकणी ॥ बादशाहा गारेगार झाला। पाहून जिला। अशी कोण अबला। सांगतो तुम्हांला। झाली या जर्नी ॥ ४० ॥

चौक १ ला

दिल्लिपति बादशाहा अकबर। मोठा चतुर। राजा हुशार। होती त्याची प्रता भरतखंडात। तंवा त्यानं केला मोठा आकांत। कसा काय सांगतों ठेवा चित्तांत ॥ तो होता मुसलमान जरी। कधीं कधीं तरी। लावुनी शिरीं। गंधाचा टिळा ॥ कधीं कधीं दरबारीं येत। आणि हिंदु प्रजा झुलवात। परि त्याच्या मनींचा हेत होता वेगळा ! ॥ जसे दोन्ही डोळे झांकून। समाधि लावून। धरुनिया मौन। ध्यान करि बगळा नदीच्या तीरीं ॥ तसा दोंगी राजा अकबर। भुलवून हिंदु नारी नर। पसरुनी मोहाचं जाळं। ओढी कितीकांना त्याच्या अंतरीं ॥ औरंगजेब दुस्मान खरा। कापी सरसरा। पण याच्याहून बरा। होता त्याचा सारा उघडा कारभार। फिरे देशभर घेऊन तलवार। करि कितिकांना हातोहात ठार ! ॥ बाहेरचे रोग किति जरी। गांजतीं परोपरी। बरे ते तरी। रोग परि आंतला मोठा दारुण ॥ कसा केव्हां घेईल प्राण

सांगेल सांगा हें कोण। आज या स्थळा ! ॥ चाल ॥ विषवृक्ष किति जरि फुल्ला। तरि कोण कवटाळिल त्याला ? ॥ जरि रम्य अग्निचा गोळा। तरि कोण झेलील त्याला ? ॥ गळफांस मऊ मऊ झाला। तरि बांधील कोण कंठाला ? ॥ चाल ॥ एक मोहपाश अकबराचा सांगतो तुम्हांला ॥ ही गप्प नव्हे, इतिहास असे साक्षीला ॥ यावरनं त्याचं हृदय कळेल तुम्हांला ॥ चाल ॥ उघडला मीनाबाजार। अकबरनं आप्रा किल्ल्यांत ॥ बायकांना खुला बाजार। पुरुषांना मजाव त्यांत ॥ हरएक चीज त्या जागीं। ठेवलेली होती हो आंत ॥ बाजार कसा फुलवला। सांगीन पुढच्या चौकांत ॥ १ ॥

चौक २ रा

बाजार कसा भरविला सांगतों तुम्हांस ॥ चाल ॥ माणिक, मोती, प्रवाळ, सुंदर। हिरा, नीळ, गोमेध हि पुष्कर। सूर्यकांत, लसण्याहि सुंदर। छत्रपती ही रत्न भरपूर ॥ अलंकारही किति तऱ्हेचे। सोन्यामोत्यांचे रत्नांचे। पाहुनि ज्यांना मन हें नाचे ॥ बाजुबंद, गोखरूं, हातफूल। बिंदी, दावण, तोडा, साखळ,। हिराकंठ, कंदोरा, सुंदर। वाळी पेंदाहार, कर्णफूल। कुबेर अलकापुरी सोडुनी। जणु वाटला तिकडे आला। अशी मयसभा सजवायला ॥ वख किती जरतारी झळकती। शाहू, शेले, पैठण्या, चमकती। किति पितांबर उघडुनि बघती। गिऱ्हाइकांची गर्दी चढती ॥ चाल ॥ अत्तरे किती वासांचीं ठेवलीं। उटणी ही अंगशोभेची मांडली। भांडींही नाना घाटांची लावली ॥ चाल ॥ बाजार असा पाहून। हरकलं मन। गेल्या मोहून चटकचांदण्या ! ॥ चाल ॥ हळुहळु गर्दी वाढली। बायकांची दिसादिस अती। सुकुमार तरण्या सुंदरी। रोज नव्या नव्या झळकती। छुमछुमे पायीं

झांजरी । रुणझुणती नुपूरं अती ॥ सालुंक्या मैना हो जशा । तशा गोड गोड बोलती ॥ मदनाची फौज पाहुनी । घायाळ झाले महामती ॥ चाल ॥ मजाव होता पुरुषाला । पर एक आंतल्या बाजूला खोलीमंदि वसला ॥ आणि तिथं पाहतो सर्वाला । मग बोलावून एका वेश्येला । कामगिरी सांगतो तिला ॥ चाल ॥ तरुणीच्या जवळ जाऊन गोड बोलून । मोहाच्या जाळ्याच्या आंत त्यांना पकडून । त्यांना गोड गोड सांगून जाई घेऊन । कुंटीण खोलिच्या आंत । जणू नरकांत नेई ओढून !! ॥ चाल ॥ मग येई तळघरांतून । एक पुरुष वरती खोलींत ॥ वेश्येला देऊन बक्षीस । तिथं तिला पाठवून देत । मग दार करुनिया बंद । घेतो सुंदरीची इज्जत ! ॥ अशा त्यांन भोगल्या किती । दादांनो ! नाही परिमित !! ॥ चाल ॥ पण सांगावा जाच कोणाला ? । जर राजा नीच असा झाला ! । गर्तीच्या घेतो अब्रूला । किती स्त्रिया लागल्या झुरणीला । कितीकिनी वीष खाऊन प्राण सोडला ॥ कितीकिनी फास लावून प्राण सोडला ॥ मानुनी पतित आपणाला । कितीकिनी धर्म सोडला । जसा उपाय जिला जिला सुचला । तसा तसा उपाय तिनं केला ! ॥ झाले पुरुष षंड कुतरडे । ज्यांना पाहून आर्यभू रडे ! । नरकांतले जणू काय किडे । नामर्द दीन बापडे । फटकारा पाठीवर उडे ! । तरि क्रोध मुळीं ना चढे । शांतीचे जसे काय कडे ! ॥ चाल ॥ अशा वेळीं उपाय काय केला । स्त्रियांनीं त्या वेळा । सांगतो तुम्हांला । ठेवावा बोल सदा चित्तांत । एका दादांनो ! पुढचा वृत्तांत । सांगीन आतां पुढच्या चौकांत ॥ २ ॥

चौक ३ रा

पृथ्वीराज सरदार दरवारी होता एक नरवर । तयाची नार बहुत सुंदर ॥ चाल ॥ अंगलोट भरदार देखणी । रती लाजली तिजला बहुनी ।

फिकट पडली शुक्रचांदणी । गगनीं लपला चंद्र लाजुनी । लांब सडकसे केस गुंफुनी । केली तयाची सुंदर वेणी । त्यांत फुलांची मोहक वेणी । दोन बाजूंना बसले दबुनी ॥ भांग मधोमध छान शोभला । जणुं मदनाचा मार्ग वाटला । ओढुनि नेई मनहरिणाला । केशपाश गुंतविती त्याला । मनोभृंग पण तिथेच रमला । आकंठ करी मधुपानाला । तिथेच वेडा रंगुनि गेला ॥ नयनांचा बहु नोक मनोहर । गालावरची खळी नयनहर । मुखकमलाचा सुंदर परिमल । करतो उद्दीपित कामानल । झणझण झणती चरणीं झांजर । कंकणरव ही श्रवणा मंजुळ ॥ चाल ॥ असो आतां एका गोष्टीला । तिच्याकडं काहीं जणी गेल्या । अन् बोलल्या, - “ शसप्रभादेवी । लाज वाटते गोष्ट सांगायला । पण काय करावं ! उपाय नाही दुसरा । मीनावाजार बाजार नांवाला । पण धिंडवडा अब्रूचा चालला ! । एक पशू मोठा मातलेला । धुडगूस घालतोय आंतल्या बाजूला । कितिकींच्या झोंबला अंगाला । पण सांगावं कुणाला बाई बोला ? । कितिकींच्या अब्रूवर घाला । दररोज नेमानं आला । याचा बंदोबस्त काहीं होईल या आशेनं आलों सांगायला ” । शशिदेवी बोलली त्या वेळा । “ बायांनो ! सोडा चिंतला । मीच लावतें गोष्ट शेवटाला ” । तंवा साऱ्या बोल्ल्या हो तिला, । “ बाई, हें काय ! आपण नका जाऊं त्या जागेला । कशा नक्षत्रासारख्या तुम्ही झाला । तारुण्याचा बहर अंगाला ” । शशिदेवी बोलली त्या वेळा । “ करूं नका माझ्या चिंतला । देव येईल माझ्या मदतीला ” । असं म्हणून चालली ती बाई मीनावाजारला ॥ तिनं कट्यार घेतली लपवून आंतल्या बाजूला । अन् झपाझपा चालली ती अवला । किल्ल्याच्या आंतल्या बाजूला । अन् वाजार लागली वधायला ॥ चाल ॥ सुंदरी गोड पाहून । बादशाहा गेला दुरळून ! ॥ लग्नगा आली कुंटीण । आणि बोलली मोठ्या प्रेमानं ॥ “ मी इथं दलाली करून । पाट भरतें धंदा करून ॥ चाल ॥ काय हवं बाई आपणांला । काय ? जवाहीर ? । इथं फसव्यांचा

वाजार हा झाला । बघतां बघतां फसवतील तुम्हांला । एक जवाहिऱ्या दावतें तुम्हांला । तिथं खात्रीचा माल मिळेल आपणाला । ” असं म्हणून चालली कुंटीण घेऊन तिला ॥ चाल ॥ एका खोलीच्या आंत नेऊन बोलली वेश्या मग तिला ॥ “ बस, सखे सुंदरी जोहरी आणतें बोलावुन जरा ॥ रत्नं पाणीदार किती पसरलीं पाहात बस ग जरा ॥ बोल बोलुनी निघुनी गेली, कुंटीण सोडून तिला ॥ चाल ॥ पुढं काय प्रकार झाला । एक जोहरी जिन्यावरनं आला ॥ शशीप्रभा त्याला पाहून विचकली जरा ॥ अन् बाहेर पडायचा विचार तिनं केला । पण जाण्याचा रस्ता बंद झाला ॥ ३ ॥

चौक ४ था

तिला पाहून । नरपशू बोलला सलगीनं ॥ चाल ॥ “ बोल सुंदरी, मीच जोहरी काय हवें तुजला । दिल्लीपति दास तुझा बनला ॥ रूपसुंदरी ! तुला पाहूनी प्राणच गुदमरला । म्हण मला सुंदरि ग आपला ॥ स्त्रिया बहुत मज पडराणी परि करिन मी ग तुजला । धन दौलत देईन तुजला ॥ बहुत देखिल्या स्त्रिया मधुरपर तुजसम नच कोणी । खुपसुरत ऐक ग रमणी ” ॥ चाल ॥ बादशाहाचें बोलणें ऐकून । उसळली नार नागीण ॥ उसळून बोलली गर्जून ॥ बोल ! नीचा ! तोंड आवरून ॥ मोहाचं जाळं बांधून । मला इथं आणलं फसवून ॥ चाल ॥ एवढ्यासाठीं कां हा वाजार भरवला । कितीजणींच्या भंगलंस अब्रूला । पापाचा घडा आज भरला ” । अकबर बोलला मग तिला । “ ए माघूक ! किती जरी राग आतां आला । तरि कोण येणार तुला सोडवायला ? ॥ ” “ देव येईल माझ्या मदतीला ” । “ बोलाव पाहूं तुझ्या देवाला ” । असं म्हणून चालला लगट करायला । त्यानं तिचा डावा हात धरला । अन्

दुसरा हात लावणार होता छातीला । इतक्यांत वाघीण बोलली हो त्याला । “ बेशरम । कुतरड्या ! आतां भोग आपल्या कर्माला । हा बघ माझा देव आला ! ” असं म्हणून कट्यार तिनं मारली त्याच्या हाताला ॥ तवा लागलं रक्त सांडायला । तिनं धक्का मारला एक त्याला । त्यासरशी पडला धरणीला । तंवा लावणार होती कट्यार त्यांच्या आंतड्याला । तंवा बादशाहा भयभीत झाला । अन् बोलला । “ बाई ! गुन्हेंगार मी, क्षमा कर मला । दुर्लौकिक होईल या वेळा । तूं माझ्या आईसारखी मला । आजपासून मीनावाजार बंद केला । कुराणाची कसम खाऊन सांगतो मी तुला ॥ असं गांजणार नाही कोणाला । जीवदान आज दे मला ” । मग बोलली क्षत्राणी त्याला । “ एक वेळ सोडीन तुला । पण पुन्हां जर असा बोंभाटा झाला । तर पाहा काटीन तुला । कशी कोणत्या वेशानं येईन । हें कळणार नाही कोणाला ” । बादशाहनं मीनावाजार बंद हो केला ॥ चाल ॥ पुरुषानो, ठेवा हृदयांत । हें धैर्य एका अबलेचें ॥ लाजवलं पुरुष जातीला । आपणाला काय पण त्याचें ? ॥ आम्हीं आपले कैक वर्षांचे । आधारस्तंभ शांतीचे ! ॥ जसे थंड गोळे बर्फाचे । अवतार शंभू देवांचे ॥ भगिनीनो ! ठेवा चित्तांत । हें शौर्य एका अबलेचें ॥ द्या भित्तेपण टाकून । सार्थक करा जन्माचें । व्हा शूर वीर गंभीर । वाढवा तेज राष्ट्राचें ॥ चाल ॥ पांडुरंग गातो हें कवन । रसिक तुम्ही म्हणून । अर्पितो चरणा । कवनाचं लावलं तुम्ही वेड ! पुराविलं माझं तुम्हीं कोडं । ध्या बोल करुनि हे गोड । विनंती चरणा ॥ जी ॥ ४ ॥

रचना-इ. स. १९३६

